

Üniversitelerde Meslek Etiği Eğitiminin Önemi ve Yöntemleri

The Importance and Methods of Professional Ethics Education in Universities

İnayet AYDIN

ÖZ

Bu çalışmada üniversitede etik eğitiminin amaç ve işlevleri ile üniversitede meslek etiği eğitiminin önemi ve yöntemleri ele alınmıştır. Yaklaşık bin yıldır var olan üniversiteler bugünün ve geleceğin yaratıldığı, araştırma ve öğrenme merkezleri olarak toplumun kalbinde yer alan kurumlardır. Bu kapsamda üniversitelerin en önemli işlevlerinden biri de çeşitli alanlarda profesyonellerin yetiştirilmesidir. Belirli bir mesleğe hazırlanan üniversite öğrencilerine, mesleğin bilgi ve becerileri kadar etik tutum ve değerlerin kazandırılması da yükseköğretim sisteminin temel amaçları arasındadır. Bu çalışmada üniversitede verilen etik derslerinin sadece bilgi aktarmaya yönelik olmayıp, daha öğrenci merkezli ve aktif öğrenme ilkelerine uygun, etik muhakeme ve karar verebilme becerisini geliştirecek şekilde yürütülebilmesi için kullanılabilir yöntem ve tekniklere yer verilmiştir. Ayrıca tıp, yargı, eğitim, kamu ve mühendislik etiği gibi alanlarda kullanılabilir örnekler sunulmuştur. Üniversiteye gitmek, bireylerin yaşamını değiştiren köklü bir deneyimdir. Üniversite eğitimi öğrencilerin akademik, sosyal, psikolojik, zihinsel, entelektüel, kültürel ve karakter gelişimine pek çok katkı sağlamakta ve onların olgun ve sorumlu yetişkinler olmalarına ortam hazırlamaktadır. Kamu ve özel sektörde iş gören bütün profesyoneller her türlü eylem ve kararlarında kabul edilen etik ilke ve standartlara uygun hareket etmekte yükümlüdürler. Bu nedenle üniversiteler, öğrencileri çok kısa bir süre sonra katılacakları profesyonel yaşamın etik ikilemleri ile başa çıkabilecek şekilde yetiştirmelidirler. Öğrencilerin akademik dürüstlük ilkelerine uygun, kendilerinin ve başkalarının hak ve sorumluluklarının bilinci içinde, etik ilkelere uygun davranışlar sergileyebilmesi için üniversitelerde mesleğin değer, ilke, kural ve standartlarına ilişkin yeterlikleri kazandıracak sağlam bir etik eğitimi yapılandırılmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Etik, Etik eğitimi, Meslek etiği eğitimi, Üniversitede etik eğitimi

ABSTRACT

This study examines the significance and functions of ethics education in universities, with a focus on professional ethics education. Universities have existed for nearly a thousand years and are at the heart of society as centers of research and learning, where the present and the future are created. In this context, one of the most important functions of universities is the training of professionals in various fields. In addition to gaining knowledge and skills relevant to their profession, it is essential for university students to develop ethical attitudes and values. This study provides examples from fields such as medicine, law, public policy, education and engineering to demonstrate effective methods for making ethics courses more student-centered and aligned with active learning principles and to develop ethical reasoning and decision-making skills. University education contributes to students' academic, social, psychological, intellectual, cultural, and character development, and prepares them to be mature and responsible adults. All professionals working in the public and private sectors have

Aydın İ., (2024). Üniversitelerde meslek etiği eğitiminin önemi ve yöntemleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 14(2), 136-146. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.1292639>

İnayet AYDIN (✉)

ORCID ID: 0000-0002-7522-8961

Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, Türkiye
Ankara University, Faculty of Educational Sciences, Ankara, Türkiye
iaydin@ankara.edu.tr

Geliş Tarihi/Received : 04.05.2023

Kabul Tarihi/Accepted : 24.07.2024

Bu eser "Creative Commons Atıf-GayriTicari-4.0 Uluslararası Lisansı" ile lisanslanmıştır.

an obligation to adhere to ethical principles and standards, and universities must train students to navigate ethical challenges they may encounter in their future careers. Therefore, universities must train their students to be able to cope with ethical dilemmas in their future professional lives in which they join shortly after. Ethics education in universities should focus on helping students develop knowledge, skills, and attitudes related to the values, principles, rules, and standards of their chosen profession, and to be aware of their own and others' rights and responsibilities.

Keywords: Ethics, ethics education, professional ethics education, ethics education in universities

GİRİŞ

Bu çalışmada üniversite eğitimi ve üniversite yaşamının öğrenciler için anlamı, üniversitede etik eğitiminin amaç ve işlevleri ile üniversitede meslek etiği eğitiminin önemi ve yöntemleri ele alınmıştır. Diğer bir amaç da pek çok üniversitede verilen etik derslerinin sadece bilgi aktarmaya yönelik olmayıp, daha öğrenci merkezli ve aktif öğrenme ilkelerine uygun, etik muhakeme ve karar verebilme becerisini geliştirecek şekilde yürütülebilmesi için kullanılabilir yöntem ve tekniklere örnekler sunmaktır.

Üniversite Eğitimi ve Üniversite Yaşamının Anlamı

Üniversite kavramı, Latince “Unus-bir” ve “Versus-çevrilmiş” sözcüklerinden türetilmiştir ve “Universus- bir yere çevrilmiş, bir bütünde toplanmış”, topluluk ve bütünlük anlamına gelmektedir (Versan, 1988). Üniversiteler yaklaşık bin yıldır var olan, bugünün ve geleceğin yaratıldığı, araştırma ve öğrenme merkezleri olarak toplumun kalbinde yer alan çok önemli kurumlardır. Üniversiteye gitmek, bireylerin yaşamını değiştiren köklü bir deneyimdir. Ülkemizde ve dünyada her yıl milyonlarca öğrenci, ortaöğretimden sonraki adım olan yükseköğretim sistemine katılmaktadır. Üniversite eğitimi ve üniversite yaşamı öğrencilere olgun bir yetişkin olmak, kendilerini akademik, sosyal, psikolojik, zihinsel ve kültürel anlamda geliştirmek için gerekli pek çok katkı sağlamaktadır. Aşağıda ana başlıklar hâlinde bu katkılar ele alınmıştır.

a) Kendi yaşamı ve toplum yaşamı için sorumluluk üstlenmek: Üniversite bir diploma fabrikası değildir. Üniversite yaşamının öğrencilere, ailevi, toplumsal ve mesleki yaşama katılacak yetişkinler olarak pek çok katkıları vardır. Üniversite eğitimi gören öğrenciler 4-6 yıl içinde toplumun çok önemli mesleki konumlarına gelmekte hekim, öğretmen, hâkim, mühendis, sosyal hizmet uzmanı vb. gibi bir meslek elemanı olarak toplumda önemli kamu hizmetlerine ilişkin sorumluluklar üstlenmektedirler. Diğer yandan kendi yaşamlarının ve kurdukları ailelerin sorumluluklarını yerine getirmek için ihtiyaç duydukları temel becerileri üniversite eğitimi sürecinde elde etmektedirler. Öğrencileri kısa bir süre sonra üstlenecekleri bu sorumluluklar için hazırlamak üniversitelerin temel görevleri arasındadır (Jobert, 2020).

b) Öğrencilerin entelektüel kapasitesini geliştirmek: Üniversitelerde ülkenin refahı, kalkınması ve kültürel gelişimine katkıda bulunmak için birikimli, eğitilmiş, okuyan, yazan, düşünen, aydın yurttaşlar yetiştirmek için gerekli entelektüel ortamın yaratılması çok önemlidir. Üniversiteli olmak, bir birey olarak gelişmek, olgunlaşmak, dünyaya bakış açısını geliştirmek ve

entelektüel donanım sağlamakla ilgilidir. İpşiroğlu'na (1989) göre bu ülkenin kitap okuyan, okuduğunun üzerinde düşünen, araştıran, sorgulayan ve okuduklarını başkaları ile paylaşan entelektüel gençlere gereksinimi vardır. Üniversitenin önemli bir görevi de onlara okuma kültürünü aşılıyarak öğrencilerin ufkunu genişletmek, özgürce düşünebilen, sorunlara eleştirel açıdan bakabilen, bağımsız bir gençlik yetiştirmektir.

c) Bir meslek kazanmalarına ve kariyer yollarını çizmelerine destek olmak: Elbette üniversiteye gitmek, öğrenciler tarafından yaşamlarında izleyecekleri mesleki yolu belirleyen kariyer fırsatlarından yararlandıkları bir süreçtir. Tıp, mimarlık, hukuk, eczacılık, mühendislik, veteriner hekimlik, öğretmenlik, sanatçılık vb. gibi kariyer meslekleri, belli bir üniversite eğitimi ve derecesini gerektirmektedir. Diğer yandan üniversitede öğrenciler sadece çalışmayı seçtiği konunun bilgi ve becerilerini kazanarak bir diploma edinmekle kalmamakta, aynı zamanda bir insan olarak kendilerini gelecekteki başarılarına hazırlayacak çalışmalar yaparak, bir ömür boyu sürecek yetkinlikler kazanmaktadırlar. Ayrıca üniversite, laboratuvar çalışmaları, tartışma grupları, mesleki uygulama simülasyonları, stüdyo çalışmaları, saha gezileri, okuma, araştırma projeleri, çeşitli stajlar veya yeni bir dil öğrenme açısından öğrencilere büyük fırsatlar sağlayan bir öğrenme ortamıdır. Üniversiteli olmak istihdam edilebilir becerilerini geliştirmek, iş dünyasına geçiş ve başarılı bir kariyerin de ön koşuludur. Bu nedenle üniversiteler öğrencilere, güncel, geleceğe dönük, iş dünyası ile paydaşlık ilişkisi içinde bir meslek eğitimi ve kariyer yönetimi fırsatlarını sunmak durumundadırlar (Lukins, 2023).

e) Özgür ve bağımsız bir birey olmak: Üniversite yılları, öğrencilerin ilk yetişkinlik dönemlerinde özgür ve bağımsız olmalarına olanak sağlayan, çok önemli bir dönemdir. Başkalarının ve dış güçlerin kısıtlamalarından bağımsız olarak, kendi aklına dayalı seçim ve eylem serbestisi ile kendi başına yaşayabilmek, öğrencileri özgürleştirerek, özgüven oluşturan bir husustur. Evden uzakta yaşamak, para yönetimi, kendi çamaşırını yıkamak ya da yemeğini yapmak aynı zamanda kendi yaşamını yönetme becerilerinin sergilenmesini de gerektirir. Böylece gençler “kendisi olma özgürlüğüne” sahip olmaktadır. Derse katılmak ya da katılmamak, ödev yapmak ya da yapmamak, sınavlara hazırlanmak artık öğretmenlerin veya anne babaların ilgilendiği bir konu değildir. Kimse bu görevleri yapmalarını söylemez ve bunları yapmak öğrencilere kalmıştır. Ebeveyn kontrolü ve müfredat çok daha esnekler. Bu nedenle, üniversitenin sağladığı bu özgürlük, heyecan verici olmakla birlikte büyük bir sorumluluğu ve özdenetimi de beraberinde getirir (Stephenson, Heckert ve Yerger, 2020).

f) *Yaratıcılık ve üretkenliğini geliştirmek*: Toplumsal ve ekonomik gelişmenin en fazla gereksinim duyduğu hususlardan biri de yaratıcı bireyler ve onların yenilikçi düşünce ve üretimleridir. Shalley, Gilson ve Blum'a (2000) göre yaratıcılık, bireysel olarak veya bir arada çalışan bir grup tarafından yeni ve kullanışlı fikir, süreç veya prosedürlerin üretilmesini, kavramsallaştırılmasını veya geliştirilmesini içermektedir. Üniversite, öğrencilerin hayal gücünü ateşleyen ve meraklarının peşinden gidebilecekleri bir yerdir. Üniversite gerçekten öğrenciler için tutkularını derinlemesine keşfedebilecekleri ve geliştirebilecekleri fırsatları sağlamalıdır.

g) *Sosyal ve duygusal gelişimi desteklemek*: Üniversite aynı zamanda sosyal ve duygusal gelişim için de öğrencilere büyük fırsatlar sunar. Sosyal ve duygusal beceriler, bireylerin çevrelerine uyum sağlama düzeyleri ve hayatlarında ne kadar başarılı olduklarını büyük ölçüde etkilemektedir. Bulduğu ortama uyum sağlama, başkalarıyla iyi geçinmek ve kişisel ve toplumsal sorumluluk almak gibi beceriler giderek daha iyi işleyen bir toplumun yaratılmasında belirleyici özellikler hâline gelmektedir (OECD, 2018). Yemek, dinlenmek, çay-kahve içmek için arkadaşlarla buluşmak, sanat etkinliklerine katılmak, toplum faaliyetlerine gönüllü olmak, etkinliklere gitmek, hatta belki yarı zamanlı bir işte çalışmak bu dönemin öğrencilere katkı sağlayan faaliyetleri arasında sayılabilir. Ders çalışmak için vakit ve emek harcamak kadar öğrencilerin sanat çalışmaları yapmak, öğrenci kulüplerinin toplantılarına katılmak ya da kampüsteki etkinliklerin yürütülmesinde görev almak gibi hobi ve yeteneklerini tanıyıp, geliştirebilecekleri etkinlikler için zaman ayırmaları çok yararlıdır. Üniversitelerdeki öğrenci kulüpleri, öğrencilerin mesleki ve akademik başarılarını desteklemek; onların kişisel, bilişsel ve sosyal beceriler ve yetkinliklerinin gelişimi için oldukça önemlidir (Kuzu, 2021). Bu gibi yaşantılar öğrencilerin gelecek yaşamlarındaki liderlik, karar verme, planlama yapma, organizasyon, iletişim, değerlendirme gibi önemli yeterlikleri geliştirmelerini sağlamaktadır. Üniversiteli olmak aynı zamanda kendisini ortaya koymak ve yeni şeyler denemek demektir. Öğrencilerin öz farkındalıklarını geliştirmelerine yardımcı olmak, üniversitenin işlevleri arasında sayılabilir.

h) *Kişisel gelişim ve öğrencileri konfor alanlarından çıkmaya teşvik etmek*: Üniversite eğitimi aynı zamanda öğrencilerin "kişisel gelişimlerine" önemli katkılar sağlayan bir dönemdir. Kişisel gelişim, bir kişinin yeteneklerini ve potansiyelini geliştiren, yaşam kalitesini, hayallerini ve isteklerini gerçekleştirilmesini destekleyen faaliyetlerden oluşur (Tomlinson, 2014). Böylece öğrenciler yeni yetenekler geliştirmeye ve yaşamlarına yeni bir yön vermeye odaklanırlar. Üniversite yaşamının aynı zamanda öğrencilere hayatın anlamı ve amacı, mutluluk, farkındalık ve yaşama sanatı hakkında da bilgi ve beceri kazandırması çok önemlidir. Üniversitenin genç bir yetişkin olarak öğrencilere hayatta kendi anlamlarını ve amaçlarını nasıl bulacaklarını öğretmede öncülük etmesi çok önemlidir. Üniversite, diploma almaktan daha fazlasıdır ve öğrencilerin eğitim ve öğretiminin merkezine yerleştirilerek yaşam amacını bulmaları yönünde rehberlik ve danışma hizmetleri ile desteklenmeleri gerekir. Öğrenciler, bir yandan teorik mesleki bilgi ve becerilerle donatılırken, aynı zamanda birey olarak güçlü yanlarını, bireysel

özelliklerini ve bunları en iyi nasıl kullanabileceklerini bulmaya teşvik edilmelidirler.

i) *Temel yaşam becerilerini geliştirmek*: Öğrencileri konfor alanlarından çıkmaya ve hem akademik hem de kişisel yaşamlarında yenilikleri keşfetmeye teşvik etmek çok önemlidir. Çok kısa bir süre sonra katılacakları profesyonel yaşama daha iyi hazırlanabilmeleri ve temel iletişim, organizasyon ve problem çözme becerilerini geliştirebilmeleri için bir öğrenci organizasyonuna, topluluğa veya kulübe katılmaya gönüllü olmaları, yeni kulüp ve organizasyonlar kurmaları, onların toplum sorunlarında da daha fazla sorumluluk almalarını sağlayacaktır. Bu anlamda öğrencilerin çeşitli araştırma ya da sosyal sorumluluk projelerinde aktif rol almasını sağlamak, onların gelecekte ihtiyaç duyacakları becerileri edinmesi için iyi bir fırsat sağlamaktadır (Joubert, 2020).

j) *Arkadaşlık ağları kurmak*: Pek çok öğrenci, üniversitedeki sınıf arkadaşlarıyla yaşam boyu sürecek dostluklar kurar ve bu da onlara yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde kişisel ve profesyonel düzeyde yardımcı olur. Öğrenciler, farklı ülkelerden ve geçmişlerden yeni arkadaşlar edinmek için birçok fırsata sahip olmaktadır. Çalışma grupları, kulüpler ve okul içi sporlar, öğrencilerin olumlu bir ortamda tanışmalarına ve arkadaşlıklar kurmalarına yardımcı olur. Kampüste gerçekleştirilen ve yeni insanlarla tanışmayı kolaylaştıran sosyal etkinlikler hem üniversite aidiyet duygusunu hem de öğrenciler arasında bağ kurulmasını sağladığı için çok önemlidir. Üniversitede kişilerarası becerilerin geliştirilmesi, öğrencilere iş yaşamlarında ve kariyerlerindeki ilerlemelerinde de yardımcı olacaktır. Çeşitli sosyal etkinlikler, kulüp ve proje çalışmaları öğrencilere yalnızca belli bir konu hakkında derinlemesine bilgi edinme fırsatı vermekle kalmayacak, aynı zamanda bir ekibin parçası olarak çalışma yeteneklerini geliştirirken, iletişim, dinleme, empati, sunum ve çatışma çözme gibi temel insan ilişkileri becerilerini geliştirmelerini de sağlayacaktır (Yusoof, 2018).

k) *İlgi alanlarını keşfetmelerine destek olmak ve hobiler edinmelerine ortam hazırlamak*: Öğrencilerin kendini gerçekleştiren bireyler olabilmeleri için üniversitede sunulan sportif, sanatsal, kültürel ve bilimsel etkinlik fırsatları, öğrencilerin ilgilerini tanıyarak, yaşam doyumlarını artıracak hobiler edinmelerinde etkili yoldur. İlgi alanları ya da hobileri ile uğraşmak öğrencilerin kendilerini keşfetme ve sınırlarını geliştirmelerine sağladığı katkının yanında, içinde buldukları zorlu üniversite yaşamının stresi ile daha iyi başa çıkabilmelerini ve motivasyonlarının arttırmasını da sağlamaktadır (Columbia College, 2018).

l) *Karakter gelişimi ve etik eğitimi sağlamak*: Üniversitenin öğrencilere tüm bu katkılarının yanında, birkaç yıl içinde toplumun çok önemli konularında hizmet verecek profesyoneller ve karar vericiler olarak önemli bir katkısı da etik eğitimidir. Genellikle etik eğitiminin ailede yapılabileceği, okulların ve öğretmenlerin bu konuda fazla bir etkisinin olamayacağına inanılmaktadır. Ancak içinde bulunduğumuz yüzyılda aileler ne yazık ki "etik değerleri öğretmek" konusunda giderek daha başarısız olmaktadır. Harvard Üniversitesinin "Yetiştirmek İstedığımız Çocuklar" adlı raporuna göre ebeveynlerin çoğu çocuklarına başkalarına karşı nazik ve adil davranmaları gibi etik kavramları

aşlamaya büyük önem verdiklerini söyleseler de eylem ve fiiliyatta genellikle kişisel başarı, rekabet ve yüksek notlar almalarını daha ön planda tutmaktadırlar (mcc.gse.harvard.edu). Üniversiteye gelen öğrencilerin ailelerinden aldıkları etik değer ve tutumlar da kuşkusuz birbirinden oldukça farklıdır. Ancak hem üniversite ortamında toplu yaşamın gerektirdiği etik ilke ve kurallar konusunda farkındalıklarını arttırmaya, hem de üniversite sonrası hizmet edecekleri mesleğin icrası sırasında uymaları gereken meslek etiği kodlarının resmi programın bir parçası olarak verilmesi önemlidir.

Akademik dünyanın ve yeni bir disiplinin kapısından giren öğrenciler, kendilerini yetiştirme sorumluluğunu üstlenmiş olan öğretim elemanlarını, görevlerini vicdanları ile yerine getiren ve kendini işine adanmış profesyoneller olarak görmektedirler (Chan, 2011). Bu nedenle üniversite eğitiminin her aşamasında öğretim elemanlarının öğrenciler için bir rol modeli ve etik ilkeleri en iyi uygulayan örnek kişiler olmaları, üniversitede etik eğitiminin en önemli ön koşuludur.

Etik farkındalık, etik ikilemleri belirleme, kişinin kendi ahlaki değerlerini eleştirel bir şekilde analiz etme, değerlendirme, değiştirme ve kendi tutumunun başkalarının yaşamları üzerindeki etkilerini araştırma istekliliği ve yeteneğidir (Türegün, 2018). Etik farkındalığın oluşmasında eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının çok önemli bir yeri vardır. Kuşkusuz etik eğitimiyle herkesin tamamen etik davranacağını garanti etmek söz konusu değildir. Ancak etik bilgisi, öğrencilerin niyet-eylem ve doğacak sonuçları değerlendirmede; karar verirken çıkarlarından çok etik değerleri göz önüne almalarında, karşılaştıkları durumlarda etik değerlendirmeler yapmalarında çok faydalı olmaktadır. Kişinin sahip olduğu kişisel birikimi, bakış açısı, maruz kaldığı ya da etkilendiği ortamlar onun etik sorunları algılama, yorumlama ve onları nasıl bir çerçevede ele alacağını da etkilemektedir (Sekerka, 2016). Bu nedenle öğrencilerin etik eğitiminin sağlanmasında, alanda yaşanan etik sorunların belirlenmesi ve bu etik sorunların çözümüne yönelik etkili bir etik eğitiminin plânlanması önemlidir. Etik eğitiminin sonunda öğrencilerin, meslek etiği ilkeleri konusunda gerekli olan bilgi ve beceriyi kazanmaları; etik kavramı, meslek etiğinin önemi, etik karar verme, meslek etiği değer ve ilkeleri; değer koruyarak yaşamının ne anlama geldiği, etik dışı durumlarda nasıl bir yol izleyecekleri gibi konularda bir etik farkındalık geliştirmeleri ve günlük çalışma süreçlerinde bu ilkelere uygun davranmalarının sağlanması amaçlanmaktadır (Aydın, 2021b). Adalet, eşitlik, tarafsızlık, dürüstlük, güvenilirlik, sorumluluk gibi değerler bir insan ve meslek elemanı olarak herkesin benimsemesi ve koruması gereken evrensel etik değerlerdir. Öğrencilere bu etik yetkinliklerin kazandırılması daha dürüst, adil, şeffaf ve hesap verebilir bir toplum düzeni için de vazgeçilmezdir.

Öğrenciler üniversitede bir yandan kendi hak ve sorumluluklarını öğrenirken, diğer yandan başkalarının hak ve sorumluluklarını öğrenmek yolu ile etik bir yaşam dengesi kurabilirler. Akademisyen-öğrenci ilişkileri de bir hak ve sorumluluk dengesini gerektirmektedir. Öğrencilerin hakları, akademisyenlerin sorumluluklarıdır. Saygı görme, kaliteli eğitim alma vb. gibi öğrenci hakları akademisyenlerin sorumlulukları arasındadır. Diğer yandan derslerin düzenini bozmamak, geç kalmamak, ödev

ve sınavlarını kendi başına dürüst biçimde yapmak gibi öğrenci sorumlulukları aslında akademisyenlerin hakları arasındadır (Aydın, 2022).

Etik, yapmaya hakkınız olan şey ile yapılması doğru olan arasındaki farkı bilmektir. Böylece öğrenciler, akademik dürüstlük ve etik davranışın kişisel bir seçim ya da gönüllü bir eylem olmayıp, kişisel ve profesyonel saygınlığın korunmasında en önemli etken olduğunu öğrenme fırsatı bulabilirler. Belli bir alanın ya da mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması için öğrencilerin çeşitli araştırma, ödev, uygulama, laboratuvar, alan çalışması, sanatsal çalışmalar ya da sınavlar gibi eğitsel etkinlikleri kendi yetenek ve çabaları ile gerçekleştirmeleri gereklidir. Yapılan uygulama, araştırma ve proje çalışmalarını öğrencinin kendisi yerine bir başkasına yaptırmaması, sınavlarda kopya çekmesi, internetten hazır ödevlerin indirilmesi ya da kes-yapıştır biçiminde hazırlanması ve bu emeksiz çalışmaların öğretim elemanlarına sunulması, öğrencinin akademik açıdan dürüst davranmadığı anlamına gelir. Bu şekilde gerçekleşen bir eğitim süreci öğrencinin yetişmesi açısından ciddi eksikliklere yol açtığı gibi, üniversitelerde yetişen meslek elemanlarının profesyonelliği ve hizmet niteliği açısından da toplumda ciddi sorunlar ortaya çıkar (Aydın, 2022). Karakterli olmak için bilgili olmak yetmez, beceri de gereklidir. Ama bunlar da yetmez, asıl olan erdemli ve değer koruyarak davranmaktır. Öğrencilerin bir birey olarak karakter gelişimi ve etik eğitiminin sağlanması üniversite eğitiminin vazgeçilmez bir parçası olmalıdır.

ÜNİVERSİTELERDE ETİK EĞİTİMİNİN AMAÇ VE İŞLEVLERİ

Üniversitelerde etik eğitiminin amacı, kapsamı, yöntemi ve değerlendirme biçimlerinin etkili biçimde uygulanması, öğrencilerin karakter gelişimi ve etik değerleri koruyarak yaşamalarında çok etkilidir. Aşağıda etik eğitimi, meslek etiği eğitimi ve üniversite etik eğitimi tartışılmıştır.

Etik ve Meslek Etiği Kavramı

“Etik, bireylerin niyet, eylem, değer ve inançlarının iyi-kötü, doğru yanlış açısından dikkatle ve eleştirel olarak incelenmesidir” (Thiroux ve Krasemann, 2014, s.2). Etik değerlerin herkes için aynı olması ve evrensel bir geçerlilik taşıması beklenir. Kurumsal alanda iş gören bütün çalışanlar her türlü eylem ve kararlarında kabul edilen bu etik ilke ve standartlara uygun hareket etmekle yükümlüdür. Ancak çalışanların etik ilkelere uygun davranışlar sergileyebilmesi için öncelikle etik ilke ve standartlar konusunda bilgilendirilmeleri ve etik farkındalık kazanmaları gerekmektedir. Etik dışı davranışların en önemli nedenlerinden biri bilgisizliktir.

Meslek etiği ise “belli bir mesleğin üyesi olan bireylerin hizmet ettikleri kişilere, mesleğe, meslektaşlara ve topluma karşı davranışlarını yöneten değer, ilke ve kurallardır” (Davis, 2001, s.111). Meslek etiği kuralları genellikle meslek örgütleri tarafından konulan, mesleğin dürüstlüğü ve itibarını korumak için profesyonellere rehberlik eden standartlardır.

Etik Eğitimi

Her türlü eğitim çalışması amaç, kapsam, yöntem ve değerlendirme

dirme olmak üzere dört temel boyuttan oluşur (Demirel, 1999). Etik eğitimlerinde de amaçların, içeriğin, yöntemin ve değerlendirme yaklaşımlarının belirlenmesi çok önemlidir.

a) Etik eğitiminin amaçları: Etik eğitim programlarının öncelikle amacı ve temel kazanımları belirlenmelidir. Etkili biçimde gerçekleştirildiğinde etik eğitimi aşağıdaki amaçların gerçekleştirilmesini sağlar (Kirrane, 1990):

- Kararlarda etik bir boyut olduğunu kavramak.
- Profesyonel meslek sahiplerinde etik sorunların fark edilmesi ve analizi konusunda üst düzeyde beceriler geliştirmek.
- Etik yükümlülük ve kişisel sorumluluk duygusunu güçlendirmek.
- Etik ikilemler ve belirsizlik durumlarında ortaya çıkan baskı ve taleplere direnmek konusunda daha güçlü ve cesaretli bir tavır geliştirmelerini sağlamak.
- Etik dışı davranışların nasıl haklı gösterildiği konusunda farkındalık geliştirmek.
- Etik karar verme süreci hakkında bilgilendirmek.

b) Etik eğitiminin içeriği: Daha sonra eğitim programının içeriği belirlenmelidir. Amaca ve süreye uygun şekilde etik eğitiminde ele alınacak konular belirlenir. İçerik önceliğinin oluşturulmasında “bilinmesi zorunlu olanlar, bilinmesi yararlı olanlar ve bilinse iyi olanlar” sırası izlenmelidir (Sand, 2021). Bu anlamda etik eğitiminin içeriği etik kavramı, etik teorileri, etik karar verme modelleri, etik değerlendirme süreçleri, etik ilkeler, etik kavramlar, etik örnek durum analizlerini kapsayan bir içeriğe sahip olmalıdır (Aydın, 2022).

c) Etik eğitiminin yöntemleri: İçerikten sonra, etik eğitiminde kullanılacak yöntemler belirlenmelidir. Öğrenciye bugünkü ve gelecekteki hayatında yardımcı olacak ideal erdemleri aşılamanın bir yolu olarak onların bu davranışları sergilemelerine fırsat vermek ve alışkanlık kazanmalarına ortam hazırlamak önemlidir. Bunu başarmanın en önemli araçlarından biri, öğrenci merkezli, aktif öğretim yaklaşımlarının kullanıldığı, düşünmeyi, sorgulamayı ve farkındalığı geliştiren etik eğitim yöntem ve tekniklerinin kullanılmasıdır. Sıkıcı bir eğitim, öğrenmenin en büyük düşmanıdır. Araştırmalar eğlenceli ve aktif eğitim deneyimlerinin, öğrencilerin dopamin, endorfin ve oksijen düzeylerini artırdığını göstermiştir (Aydın, 2021a). Bu nedenle etik eğitiminde kullanılan yöntemlerin öğrencinin aktif katılımını sağladığı, küçük ve büyük grup çalışmalarının yer aldığı yaklaşımlar kullanılması yararlı olmaktadır.

d) Etik eğitiminin değerlendirilmesi: Etik eğitim programlarının düzenlenmesinde son olarak yapılan eğitim çalışmalarının nasıl değerlendirileceği belirlenmelidir. Eğitim öncesinde ve sonrasında yapılacak değerlendirmeler kadar, eğitim sırasında yapılacak süreç değerlendirme teknikleri de eğitimlerin etkililiği açısından çok önemlidir (Öztürk ve Şahin, 2013).

Meslek Etiği Eğitiminin Önemi

Meslek etiği, niteliği gereği ailede öğrenilemez. Meslek etiği genellikle bir meslek için yetişme sürecinde formal (müfredatta

yer alan dersler) ve informal (mesleği icra edenlerin davranışlarını gözlemleyerek) öğrenilir (Davis, 2001). Meslek etiği eğitimi, bireylerin mesleklerini yerine getirirken “iyi-kötü”, “doğru-yanlış” değerlendirmesi yapmaları ve etik ikilemleri üstün olan değeri koruyarak çözümlayebilmeleri için gerekli etik yeterlikleri kazandırır. Burada yeterlik kavramının başlıca bileşenleri olan bilgi, beceri ve tutum kavramlarının tanımlanması yararlı olacaktır.

Etik yeterliğin ilk unsuru etik bilgisine sahip olmaktır. Bilgi, bireyin karşılaştığı durumları irdelemek, anlamak, kendini anlatmak, durumların gerektirdiği eylemlerde bulunmak için kullandığı kazanılmış düşüncelerdir (Başaran, 1991). Etik değerlendirme yapabilmek için etik bilgisine ihtiyaç vardır. Etik bilgisi ise öncelikle etik kuramları, etik kavramları, etik ilke, kural, kod ve standartların öğrenilmesini gerektirir. Etik değerlendirme yapabilmek için öncelikle etik sorgulama ve sistematik düşünmeye ihtiyaç vardır. Düşünmenin ilk basamağı ise kavramlardır. Adil, eşit, sorumlu davranabilmek için ya da bir durumun adil ya da eşit olup olmadığını yargılayabilmek için bu kavramların içini doğru doldurmak ve kavram bilgisine sahip olmak önemlidir.

Etik yeterliğin ikinci unsuru ise etik beceriye sahip olmaktır. Beceri, bir davranışın kolaylıkla ve ustalıkla nitelikli olarak yapılmasıdır (Başaran, 1992). Etik muhakeme, çeşitli etik ikilemlerde etik argümanları belirleme, değerlendirme ve geliştirme becerisidir. Üniversiteler sadece etik ilkeleri değil, etik muhakemeyi de öğretmelidir (Sternberg, 2013). Bu kapsamda öğrencilere a) Etik sorunları tanımlayabilme, b) Niyet-Eylem- Sonuç değerlendirmesi yapabileme, c) Etik karar verme, c) Etik ikilemleri analiz etme ve değer koruyarak davranabilme, d) Etik dışı davranışları haklılaştırmaktan kaçınma gibi etik becerilerin kazandırılması amacıyla ders içi ve ders dışı etkinlikler düzenlenmelidir. Böylece etik muhakeme becerileri, öğrencilerin sahip oldukları etik değerler hakkında değerlendirme yapmalarını ve etik ikilemleri daha iyi anlamak ve çözmek için farklı etik perspektiflerden ve kuramlardan nasıl yararlanılabileceğini düşünmelerine yardım edebilir (Hornor, 2011).

Etik yeterliğin üçüncü unsuru doğru tutum ve alışkanlıklardan oluşur. Tutum, bir insanın karşılaştığı bir durumu kabul ya da reddetmesine dönük, takındığı niyet, gösterdiği eğilim olarak tanımlanabilir (Başaran, 1991). Tutumlar kişinin kişiliğinin derinliklerine kök saldığı için genellikle değiştirilmesi zordur. Ancak yine de zaman içinde güçlü öğrenmeler, bilgi ve uyarılarla tutumların yönünü değiştirmek mümkündür. Eski Yunan filozofu Aristoteles (MÖ 384-322) “Ahlaki öğretmenin en iyi yolu, çocuklarda bunu alışkanlık hâline getirmektir” demektedir. Öğrencilerin erdemli davranışları günlük yaşamlarının bir parçası hâline getirerek alışkanlığa dönüştürmeleri için etik sorunların farkında olmalarını, etik davranma konusunda kendilerine söz vermelerini, test durumlarında doğru davranış için etik cesaret göstermelerini ve etik davranmayı otomatik bir karakter özelliği hâline getirmelerini sağlayacak uygulamaların teşvik edilmesi yararlı olacaktır.

Meslekler ürüne yönelik meslekler (mühendislik, mimarlık) ya da insana yönelik meslekler (öğretmenlik, doktorluk, hem-

şirelik) olarak farklı özellikler gösterse de etik yükümlülükler açısından benzer işlevler yüklenmiştir (Mc Cormick, 1995). Bu nedenle meslek etiği eğitiminin, meslek öncesi kademe olan üniversitelerde verilmesi çok önemlidir. Öğrencilerin hem henüz mesleğe katılmadan, mesleki uygulamalarda etik karar vermenin zorluklarını içeren gri alanlar hakkında bilgilendirilmesi hem de etik değer ve ilkelerin çizdiği kabul edilebilir ve kabul edilemez eylem ve davranışları öğrenmelerini sağlanması, etkili meslek etiği tutumlarının geliştirilmesi bakımından çok önemlidir.

Üniversitede Etik Eğitiminin Önemi

Üniversitelerin en önemli işlevlerinden biri çeşitli alanlarda profesyonellerin yetiştirilmesidir. Belli bir mesleğe hazırlanan üniversite öğrencilerine, mesleğin bilgi ve becerileri kadar etik tutum ve değerlerin kazandırılması da yükseköğretim sisteminin temel amaçları arasında olmalıdır. Son yıllarda bütün dünyada üniversitelerde etik eğitiminin önemi daha fazla vurgulanmaya başlamış ve etik eğitime olan ilgi artmıştır. Bunun çok çeşitli nedenleri vardır. Öncelikle pek çok kişi, toplumdaki etik duyarlılıkların giderek azaldığı ve maddi kazanç sağlamanın ön plana çıkmaya başladığından yakınır olmuştur (Lisman, 1998). Ancak günümüzde meslek eğitimi veren okulların öğrencilere meslek etiğini öğretmek için yeterince çaba göstermedikleri konusunda güçlü bir fikir birliği olduğu da açıktır (Davis, 2001). Eğitimin insan ilişkilerinin önemli olduğu bir etkinlik alanı olduğunu kabul edersek, iyi öğretmenlerin mesleki ve yasal koşulları yerine getirmek kadar öğrencilerini önemseyen, onların güçlü yanlarını fark etmeye ve geliştirmeye çalışan, öğrencilerin karakter gelişimine katkıda bulunan, destekleyici bir rol oynamaları beklenir. Üniversitede öğretim elemanları öğrencilerin dürüstlük, doğruluk, sorumluluk, merhamet gibi karakter özelliklerini kazanmaları için eleştirel ve sorgulayıcı bir bakış açısı geliştirmelerine katkıda bulunurlar (Peterson ve Arthur, 2021).

Yükseköğretimde meslek etiği eğitiminin en önemli iki nedeni, öğrencilerin gerek birey olarak ve gerekse meslek elemanları olarak etik karar verme becerilerinin ve etik davranma sorumluluklarının geliştirilmesidir. Öğrencilerin etik muhakemedeki yeterlilikleri, "sahadaki" etik sorumlulukları anlamına gelir. Bu nedenle, etik eğitimi öğrencilerin etik ikilemler karşısında akıl yürütme, etik farkındalık, etik davranış sergileme motivasyonu ve etik bir karakter geliştirme boyutlarında yetiştirilmesini içerir (Maxwell, 2008). Etik eğitimi bireylerde, etik sorunları anlama, uygun tepkileri gösterme ve gerekeni yapmak konusunda bilinç oluşturmayı hedefler. Etik eğitimi en genel anlamda a) Öğrencilerin etik ve meslek etiği ilkelerini tanıması, b) İleride yerine getirecekleri günlük mesleki faaliyetlerindeki etik sorunları fark etmesi, c) Etik ilkeleri meslek yaşamında uygulaması, d) Etik karar verebilme becerisinin artırılması, e) Etik tutumların kurum kültürünün bir parçası olarak yerleşmesi ve geliştirilmesi için gerekli çalışmaların yürütülmesi amacıyla yapılan bilgi, beceri ve tutum geliştirme eğitimidir (Hornor, 2011).

Aydın (2014) tarafından yapılan ve "Meslek Etiği" dersinin, lisans öğrencilerinin etik bilgi, beceri ve tutumları üzerindeki etkisinin ortaya koyulduğu araştırmada Meslek Etiği dersini seçen 76 lisans öğrencisine 14 haftalık dersin öncesinde ve sonrasında

da bir ön test- son test uygulaması yapılmıştır. Araştırma bulguları lisans öğrencilerinin meslek etiği dersi aldıktan sonra etik konusundaki bilgi düzeylerinde anlamlı bir artış olduğu; kamu görevlilerinin görevleri sırasında uymaları gereken etik davranış ilkeleri konusunda öğrencilerin tutumlarında anlamlı bir değişim meydana geldiğini göstermiştir. Ayrıca etik eğitimi sonunda öntest ve sontestte verilen örnek olayda etik davranışı seçen öğrenci sayısı önemli oranda artış göstermiştir. Diğer yandan lisans öğrencilerinin meslek etiği dersi öncesinde ve sonrasında çalışma etiğine ilişkin görüşleri anlamlı biçimde farklılaşmıştır.

Benzer şekilde "etik" derslerini değerlendiren 100'den fazla araştırma, iyi tasarlanmış bir müfredatın öğrencilerin etik muhakeme kapasitelerini önemli ölçüde geliştirebileceğini ortaya koymuştur (Rhode, 1995). Üniversite içinde ve dışında yaşanan mesleki krizler nedeniyle üniversitelerdeki etik eğitimi tartışmaları yükseköğretime ilişkin akademik literatürde giderek artan bir ilgi görmektedir. Etik derslerine, sadece seçmeli veya müfredat dışı bir konu olarak değil hem akademik dünyaya hem de iş dünyasına hazırlanmak için müfredatta zorunlu olarak yer verilmesi gereken bir konu olarak bakılması gerekmektedir.

Etik kurallarının düzenleyici, eğitici ve kültür kazandırma işlevleri vardır. Bireylere etik kuralların öğretilmesi, ülkedeki tüm kurumsal yapılarda ve mesleki faaliyetlerde şeffaflık, güven ve dürüstlük kültürünün gelişmesini desteklemektedir. Bu nedenle üniversitelerde etik eğitimi dört şekilde müfredatın bir parçası olabilir: 1) Akademik dürüstlikle ilgili konuların öğretilmesi, 2) Akademik etik konusunda farkındalık oluşturulması, 3) Akademik vatandaşlığın teşvik edilmesi, 4) Bir toplumda yaşama becerilerinin geliştirilmesi (de Ruyter ve Schinkel, 2017). Üniversitede etik konular her dersin bir bölümünde ele alınabileceği gibi, etik üzerine özel dersler olarak da sunulabilir. Elbette etik eğitimleri yalnızca lisans düzeyinde değil, lisansüstü derslerde de yer verilmesi gereken önemli bir konudur (Cooper ve Menzel, 2013). Etik sorunlarla yüzleşmek, çözmek ve daha etik bir toplum yaratmak için sistemli bir etik eğitime ihtiyaç vardır.

Üniversitelerde meslek eğitimi veren eğitimcilerin öğrencilere o mesleğin etik değer ve standartlarını da öğretmeleri önemli bir sorumluluktur. Bilgi ve beceri eğitimi yapılırken aynı zamanda o konu ile ilgili etik normların da öğrencilere bütünlük olarak kazandırılması gerekmektedir. Bu hâliyle belli bir mesleğin etik değerleri, meslek eğitiminin ayrılmaz bir parçası olarak görülmelidir (Catron ve Denhardt, 1994).

Rossouw (2002) bireylere, hem onları etik kavramı ile tanıştırmak hem de etik karar verme becerilerinin güçlendirilmesi için etik eğitimi verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu yaklaşıma paralel olarak Rest'in (1986) dört bileşen modeli, etik davranışın meydana gelmesinde dört sürecin gerekli olduğunu göstermektedir. Birinci olarak etik farkındalık aşamasında bireylerde etik ikilem durumlarına karşı duyarlılık oluşması gerekmektedir. İkinci aşamada etik muhakeme aşaması yer alır ve bu aşama bir davranışın etik açıdan doğruluğunu ya da yanlışlığını yargılabilmeyi içerir. Üçüncü aşama etik motivasyon aşamasıdır ve bireyin etik açıdan doğru olanı yapmaya motive olmasını kapsar. Dördüncü aşama ise etik karakter geliştirme aşamasıdır. Bu

aşama etik açıdan doğru olanı yapabilecek kadar güçlü olmayı gerektirir. Öğrencilerde etik yeterliliğin geliştirilebilmesi için özellikle meslek etiği eğitimlerinde bu aşamalarda öğrencileri güçlendirecek bir eğitim içeriği ve yöntemi kullanılmalıdır.

ÜNİVERSİTELERDE ETİK EĞİTİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Etik eğitimi, bilgi ve beceri öğretmekten daha zor ve karmaşık bir süreçtir. Gençlerle derinlemesine bağlantı kuran ve onları karakterli ve ilkel insanlara olmaya motive eden bir etik eğitimi yöntemine ihtiyaç duyulduğu açıktır. Öğrencilere etik teorileri, etik kavramları ve diğer kuramsal çalışmaları didaktik olarak öğretmenin yanında onların etik farkındalıklarını ve etik muhakeme becerilerini geliştirmek için kullanılacak bazı aktif yöntem ve stratejilere aşağıda yer verilmiştir.

a) Karar Kartları Tekniği: Bu teknikte öğrencilerin karşılaşılan bazı durumların doğruluk- yanlışlıklarına ilişkin değerlendirme yaparak karar vermeleri amaçlanmaktadır. *Akademik dürüstlük* ile ilgili bir karar kartları çalışması örneği aşağıda verilmiştir. Çeşitli konularda karar vermek ve belli durumları analiz etmek için öğretilen konularla ilgili farklı karar kartları hazırlanabilir.

- Öncelikle öğrenciler ikili gruplara ayrılır ve gruplara aşağıdaki karar kartlarına benzer olarak hazırlanmış karar kartları dağıtılır.
- Öğrenciler öncelikle bireysel olarak karar kartlarını okuyarak, her durum için seçimlerini yapar ve uygun gördükleri kutucukları işaretlerler.
- Daha sonra ikili olarak seçimlerini karşılaştırırlar ve farklı seçimler yaptılarsa bunun nedenlerini tartışırlar.
- Eğitici tüm grupta öğrencilerin seçimlerini tartışmaya açar ve etik ilkeler de dikkate alınarak en uygun etik kararların verilmesi için tartışma yapılır.

Karar İfadeleri	Hiçbir Durumda Yanlış Değildir	Bazı Durumlarda Yanlıştır	Çoğu Durumda Yanlıştır	Her Durumda Yanlıştır
1. Aynı ödevin izinsiz olarak birden çok öğretim üyesine verilmesi				
2. Ödev sitelerinden ödev satın alınması				
3. Derste olmadığı halde başka bir öğrencinin yerine imza atılması				
4. Öğretim elemanının öğrenciden hediye kabul etmesi				
5. Sınav sonuçlarının herkesin görebileceği biçimde ilan edilmesi				

b) Görüş Geliştirme: Üzerinde fikir birliği olmayan, tartışmalı konular hakkında öğrencilerin bir görüş geliştirmesi istendiğinde kullanılan bir yöntemdir. Tartışmalı bir ifade yazılarak projeksiyon cihazı ile perdeye yansıtılır. Beş ayrı büyük kartona “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle katılmıyorum” yazılır. Bu kartonlar sınıfın farklı köşelerdeki duvarlara en olumludan en olumsuz doğru olarak bantlanır. Öğrencilerden verilen önermeye katılma derecelerine göre seçtikleri duvarda asılı olan kartonun önünde durmaları istenir. Bütün öğrenciler yerini aldıktan sonra tartışma başlatılır. Eğitici, öğrencilere teker teker söz vererek, neden buldukları yerde olduklarını sorar. Açıklamaları bütün sınıfın dinlemesi sağlanır. Tartışmalar sırasında dileyen öğrencilerin bulunduğu yerden başka bir kartonun önüne geçebileceği, yani görüşünü değiştirebileceği belirtilir. Görüşünü değiştirip başka bir kartonun önüne geçen katılımcıya oraya geçiş gerekçesini söylemesi için söz verilir. Bütün katılımcılara söz hakkı verilir ama aynı şeyleri tekrar etmemeleri, yeni fikir ve gerekçeler varsa onları ortaya koymalarını istenir. Aşağıda *yargı etiği* (<https://www.yargitay.gov.tr>) ile ilgili bir örnek yer almaktadır.

Örnek durum: “Hâkim, ev veya işyerinin, başka bir hukukçu tarafından müvekkilleriyle iş amacıyla görüşme yeri olarak kullanılmasına izin vermeyeceği gibi kendisi de başka bir hukukçunun ev veya işyerini bu amaçla kullanmaz” ifadesi tahtaya yansıtılır. Öğrencilerden, düşüncelerini en iyi yansıtan “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle katılmıyorum” yazılı kartonlardan birinin önünde durmaları istenir. Öğrencilere neden buldukları yerde oldukları sorularak tercihlerini etik ilkelere göre açıklamaları istenir.

c) Örnek Olay İnceleme: Örnek olay yöntemi, bireylerin günlük yaşamda karşılaştıkları muhtemel problemlerin sınıf ortamında çözülmesi yoluyla öğrenmenin sağlanmasıdır. Bu yöntem katılımcılara bir konu ya da bir beceriyi kazandırmak ya da o konuda gerçeğe yakın uygulamalar yaptırmak amacıyla kullanılır. Gerçek hayattan alınmış örnek olaylar kullanılmalıdır ve temel ayrıntılar iyi belirlenmiş olmalıdır. Mantıksal ya da yasal tutarsızlıklar ve çelişkiler içermemelidir. Genelme ve sentez yapmada örnek olay yöntemi çok yararlıdır (Demirel, 1999). Eğitici öğrencileri 5 kişilik gruplara ayırır. Her gruba bir örnek olay metni dağıtır. Öğrencilerden kendilerine dağıtılan örnek olayı dikkatle incelemelerini ve örnek olayda hangi etik ilkelere ihlal edildiğini belirlemelerini ister. Ayrıca örnek olayda etik açıdan doğru eylem ve işlemlerin neler olması gerektiğini belirlemelerini ve verilen süre sonunda, grup adına sunum yapmak için birer sözcü seçmelerini söyler. Örnek olay üzerinde yaptıkları çalışmaları sunmalarının ardından öğrencilerden gruplar arasında görüş farklılıklarını tartışmaları istenir.

Örnek olarak *öğretmenlik meslek etiği* (<http://etik.meb.gov.tr>) ile ilgili olarak aşağıdaki gibi bir örnek olayın, etik ilkelere uygunluğu öğrenciler tarafından tartışılarak, sosyal medya kullanımı, eğitimde mahremiyet-gizlilik gibi konularda etik bir muhakeme ve değerlendirme yapılmaları sağlanabilir

Örnek durum: Öğretmen A mesleğini severek yapmamaktadır. Girdiği derslerde mecburen öğretmenlik yaptığını, ailesine bakmak zorunda olduğunu, geçinemediğini ve ailevi sorunları

olduğunu öğrencilerine sıklıkla dile getirmektedir. Öğrenciler, öğretmenin mesleği ile ilgili dile getirdiği bu memnuniyetsizlikten dolayı rahatsız olmakta ve ailelerine de bu durumla ilgili çeşitli şikâyetlerde bulunmaktadır.

Bu olayda temel etik sorunlar nelerdir? Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik meslek etiği ilkelerinden hangileri ihlal edilmiştir? Bu olayda etkilenen taraflar kimlerdir? Bu olayda etik bir karar vermek için ne gibi seçenekler oluşturulabilir? Siz olsaydınız hangi seçeneği seçerdiniz? Nasıl davranırdınız? Kararınızı etik açıdan doğruluğunu nasıl gerekçelendirirdiniz?

d) Rol Oynama: Rol oynama yöntemi, katılımcıların sosyal beceriler ve kişiler arası ilişkileri uygulamaları gerektiğinde çok yararlı bir yöntemdir. Katılımcılara belli durumlarda yaşadıkları duygular ve sahip oldukları becerileri değerlendirme fırsatı verir. Katılımcılar gerçek bir durumda nasıl davranmaları gerektiğini, gerçek durumun riskleri olmadan deneme ve öğrenme şansı bulurlar. Rol oynama yöntemi katılımcılara insan davranışları hakkında bilgilenme ve farkındalık kazanma olanağı verir. Gerçek durumlarda gerekli olan becerileri kazandırır ve kabul edilebilir tutumlar kazanmalarını sağlar. Rol oynama yöntemi özellikle öğleden sonra, katılımcıların dikkat sınırları daraldığında kullanılabilir iyi bir yöntemdir (Aydın, 2021a). Öğrencilerden kendilerinin bir senaryo yazması istenebileceği gibi, eğitici tarafından önceden yazılmış bir senaryoyu canlandırmaları da istenebilir. Rol oynama çalışması, önce bir olaydaki etik dışı uygulamaların canlandırılması, daha sonra etik ilkelere uygun davranışların canlandırılması şeklinde de yapılabilir.

e) İstasyon Çalışması: Salonun birbirinden uzak noktalarına sınıftaki katılımcı sayısını dikkate alarak üç ya da dört masa oluşturulur. Masalara seçilen farklı “etik ikilem içeren yaşanmış örnek metinler” koyulur. Öğrenciler gruplara ayrılır ve her grubun bir istasyonda çalışmaya başlaması sağlanır. Örnekleri inceleyerek buradaki etik sorunları, etik ikilem durumlarını ve ne yapılması gerektiği hakkındaki fikirlerini not etmeleri istenir. Eğitici çalışma başladıktan 10 dk. sonra düdük çalarak gruptakilerin her şeyi olduğu gibi bırakmalarını ve bir sonraki masaya geçmelerini söyler. Dikkat edilmesi gereken nokta, hiçbir grubun bir önceki grubun çalışmasını silmemesi ve karalamamasıdır. Bu şekilde her grup tüm masalarda çalıştıktan sonra etkinliği bitirerek ortaya çıkan çalışmalarını en son grubun sunması sağlanır. Her bir grubun masalardaki çalışmalarını nasıl ele aldığı ve ne gibi katkılar sunduğunu tartıştıktan sonra varsa gerçek durumda ne olduğu grupla paylaşılır. Aşağıda *mühendislik etiği* ile ilgili olarak üç örnek verilmiştir (<https://staff.emu.edu.tr>):

1. Masa Örnek Olayı: Manhattan’da 1977 yılında 59 katlı Citicorp Center’in inşası tamamlandı. Le Messurier, Citicorp Center gökdeleninin inşaat mühendisiydi. Binanın açılışından bir sene sonra, Le Messurier’in lisans öğrencisi Diane Hartley dönem ödevi için bu özel binayı araştırmaya başladı. Öğrencinin bina ile ilgili hazırladığı çalışmayı incelerken tasarımda bazı detaylar dikkatini çekti. Hesaplamalarını tekrar incelemeye başladı ve belirgin rüzgâr koşullarında desteklerin binayı dengede tutmakta yeterli olmayabileceğini fark etti. Binanın 16 sene içinde çökme ihtimali %50 olarak hesaplandı. Şüpheleri giderek artan Le Messurier, yüksek binalarda rüzgâr etkisi üzerine uzman

olan mühendis Alan Davenport’a danışmaya karar verdi. Davenport verileri yeniden inceledi ve Le Messurier’in şüphelerinin haklı olduğunu, çok şiddetli bir kasırgada Citicorp binasının yıkılma olasılığı olduğunu onayladı. Kasırga sezonu yaklaşıyordu. Bina değil 16 sene ilk kuvvetli kasırgada bile devrilebilirdi. Devrilmesi ile etrafındaki diğer gökdelenlere çarpıp domino gibi tüm Manhattan’ı yıkabilirdi. Binlerce insan ölebilirdi. Bina da oturanlar için bu büyük bir riskti. Le Messurier’in etik ikilemi: Ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan bir riski saklamak ve vicdan azabı duymak ya da bina yöneticilerine durumu açıklayıp, mesleki gözden düşmeyi kabul edip gerekli güçlendirme çalışmalarının yapılmasını sağlamaktı. Siz hangisini yapardınız? (Çağlar, 2023).

Gerçek durum: Le Messurier durumu bina yöneticilerine anlattı. Yöneticiler Le Messurier’un önerdiği sağlamlaştırma fikirlerini dinlediler. Onarımlar yaklaşık üç hafta sürdü. Toplam 4 milyonluk ilave bir maliyet ortaya çıktı. Bina tamamen sağlamlaştırılmış ve büyük kriz geride kalmıştır.

2. Masa örnek olayı: 1960’larda Amerikan küçük otomobil pazarında güçlü bir rekabet vardı. Rekabetle mücadele etmek için bir otomobilin normal üretim süresi 43 ay iken Ford yeni arabası olan Pinto’yu kısa bir sürede üretime geçirdi ve üretim 25 ay sürdü. Ancak Ford mühendisleri arabanın tasarımında büyük bir kusur keşfettiler. Yapılan incelemelerde Pinto’nun benzin deposunun yerinin daha farklı, deponun güvenlik boşluğu mesafesinin daha az ve arka tamponunun daha zayıf olduğu saptandı. Test sürecinde neredeyse tüm arkadan çarpmalarda Pinto’nun yakıt sistemi son derece kolay bir şekilde parçalanıyordu. Güvenliğini artırmak için yapılacak iyileştirmelerin araba başına 11 dolara mal olacağı hesaplandı. Toplam 12,5 milyon araçta bu işlemin Ford’a toplam maliyeti 137 milyon dolar olacaktı. Oysa bir kişinin ölmesinin Ford’a getireceği maliyet 200 bin dolar, yaralanmada 67 bin, yanan araçlar içinse 700 dolarlık bir maliyet çıkıyordu (<https://www.chegg.com>).

Soru 1: Yönetimin bu olaydaki “maliyet -fayda yaklaşımı” mühendislik etiği ilkeleri açısından nasıl değerlendirilebilir?

Soru 2: Mühendislerin benimsemesi gereken en iyi etik çözüm nedir?

Gerçek durum: Ford üst yönetimi kendilerine iletilen bu raporu incelediklerinde 180 kişinin yanarak ölmesinin, araç başına 11\$’lık bir ek maliyet almaktan daha ucuza geldiğini gördü ve araçlarda herhangi bir iyileştirme yapmamayı seçti. Mühendisler bu güvensiz arabalar hakkında sessiz kalmaları için üstlerinden gelen baskıya boyun eğdi ve 180 kişi yaşamını yitirdi.

3. Masa örnek olayı: Challenger Uzay mekiğinin bir an önce fırlatılmasını isteyen siyasetler yoğun bir baskı yapmaktadır. Oy kaygısı yüzünden acele bir şekilde, kış şartlarında mekiği uçmaya zorlayan siyasetleri dikkate alan NASA, aracı uzaya gönderme tarihini öne çekmiş ve mühendislerin uyarılarını göz ardı etmiştir. İtirazları dile getiren mühendis sorumlusuna “Mühendis şapkanı çıkarıp yönetici şapkanı takmalısın” denmiştir. Bu durumda mühendis ne yapmalıydı? (Martin ve Schinzinger, 1996).

Gerçek durum: 1986 yılında Uzay mekiği Challenger fırlatılmasından 73 saniye sonra patlamış ve patlamada yedi astronot

hayatını kaybetmiştir. Bu kazada mühendislik etiğine uygun olmayan kararlar alınmasının etkili olduğu ifade edilmiştir.

f) Akvaryum Çalışması: Akvaryum çalışması, grubun iç içe üç çember olarak oturduğu ve bir tartışma, iki de dinleyici grubun bulunduğu bir tartışma yöntemidir. Eğitici, öğrenilen konuyu kapsayan ve birbiri ile ilgili üç soru hazırlar. Öğrencileri sıra ile 1, 2, 3, diye sayarak üç gruba ayırır. Birincileri iç gruptaki sandalyelere oturmaya davet eder. Diğer öğrenciler 2. ve 3. çemberdeki sandalyelere otururlar. Dışarıda kalanlar tartışmalara katılmaz ve sadece dinlerler. Eğitici ilk soruyu sorar ve iç grupta yer alan öğrencilerin 5 dakika tartışmasını sağlar. Daha sonra iç gruptakiler ile ikinci sıradakiler yer değiştirir ve ikinci grup önce birinci grubun tartışmalarını gözden geçirir. Ardından eğitici ikinci soruyu sorar ve ikinci grup da 5 dakika tartışır. Daha sonra üçüncü grup en ortadaki yerini alır ve diğerleri dinleyici olurlar. Üçüncü grup da tartışmasını bitirdikten sonra tüm grup çalışmanın tamamı üzerinde tartışır ve çalışmayı bitirirler (Silberman, 2005). Aşağıda *tip etiği* (<https://dergipark.org.tr>) ile ilgili olarak akvaryum tekniğinde tartışılacak üç soru yer almaktadır:

Soru 1: Hastadan aydınlatılmış onam alınırken ne tür bilgiler verilmelidir?

Soru 2: Ölümcül bir hastalığı olan hastaya tıbbi gerçek söylenmeli midir?

Soru 3: Hekimler 16 yaşındaki bir çocuğa aile izni olmadan tıbbi müdahale yapabilir mi?

g) Üç Yanlış Üç Doğru Senaryo Yazma Çalışması: Katılımcılar beş gruba ayrılırlar. Eğitici, öğrencilerden öğrendikleri konular ile ilgili bir senaryo yazmalarını ister. Bu senaryonun içinde etik ilkeler açısından 3 doğru uygulamanın 3 de yanlış uygulamanın bulunması istenir. Senaryolar tamamlandıktan sonra gruplar arasında sıra ile değişim yapılarak, ayrı bir kâğıda her bir senaryodaki doğru ve yanlışları yazmaları istenir. Bu doğru ve yanlışların gerekçelerini açıklamaları istenir. Aşağıda *kamu etiği* ile ilgili örnek bir 3 yanlış 3 doğru senaryosu verilmiştir. Bu senaryoda Z bey “Kamu Görevlileri Etik İlkelerinden “Hediye alma yasağı” (D1) “Nezaket ve saygı” (D2), “Yöneticilerin hesap verme sorumluluğu” (D3) ilkelerine uygun davranmış ancak “Kamu malları ve kaynaklarının kullanımı” (Y1), “Saygınlık ve güven” (Y2), “Eski Kamu Görevlileri ile ilişkiler” (Y3) ilkelerini ihlal etmiştir. Böyle bir çalışma ile ileride kamu görevlisi olacak öğrencilere Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’te yer alan kamu etiğinin 18 ilkesi konusunda farkındalık kazandırmak yararlı olacaktır.

Örnek Çalışma: X bey Z belediyesinde çalışmaktadır. Sabah işe geldikten sonra odasında otururken bina ruhsatı için başvuran bir vatandaş kendisini ziyarete gelir ve bir kutu çikolatayı uzatır. X bey önce tereddüt etse de çikolatayı kabul edemeyeceğini ifade ederek kutuyu vatandaşa iade eder (D1). Evden çıkarken eşi Y hanım bir moda dergisinin 25 sayfasının işyerinde fotokopisini çekmesini istemiştir. X bey yan odadaki fotokopi makinasında fotokopileri çeker (Y1). Biraz sonra yöneticisi odasına girer ve kendisini en son yaptığı çalışma için kutladığını ve çok iyi iş çıkardığını söyler. Aslında o işi X bey değil, aynı odada çalışan mesai arkadaşı N bey yapmıştır. Ancak yönetici bu işi X

beyin yaptığını sanmaktadır ve iltifatlar etmeye devam eder. X bey yöneticiye işi kendisinin yapmadığını ve aslında bu takdirin arkadaşı N beyin hak ettiğini söyler (D2). X beyin ertesi gün çok önemli bir satın alma kararına imza atması gerekmektedir ama bunun kendisini zor durumda bırakacağını düşünmektedir. Bu durumdan kurtulmak için hasta olmadığı halde rapor alır ve o gün işe gelmez (Y2). Tekrar mesaiye başladığında belediye için yeni masa ve sandalyeler alınması gerektiğini kendisine bildirilir. Bu alımları özel sektör yerine Devlet Malzeme Ofisi vb. kamu kurum ve kuruluşlarından merkezi sistemle yapmayı tercih eder (D3). Emeklilik süresini dolduran X bey belediyeden ayrıldıktan sonra hemen belediye ile ilgili konularda komisyonculuk ve temsilcilik yapmaya başlar (Y3).

h) Film ve Video Tartışmaları: Çeşitli alanlarda yaşanan etik ikilemleri ve etik ihlalleri konu edinen filmler ve videolardan faydalanmak etik eğitiminde çok yararlı bir yöntemdir. Eğitim verilen konu ile ilgili kısa videoların izlenmesinin ardından çeşitli analitik sorular sorularak, filmlerde konu edilen olayın çeşitli yönlerden değerlendirmesi yapılmış olur. Örneğin “Çocuk Yasası”, “İçimdeki Deniz”, Nürnberg Duruşması”, Şeytanın Avukatı”, “Sofinin Seçimi” gibi filmler meslek etiği tartışmaları için iyi bir temel teşkil etmektedir. Öğrencilerden ders öncesi konu ile ilgili belirlenen filmleri ya da videoları izlemeleri ve izledikleri video ile ilgili çeşitli etik sorunları not almaları istenir. Bu konularla ilgili olarak etik literatürünü taramaları ve okumaları da tartışmaların düzeyi açısından yararlı olacaktır. Daha sonra eğitici tartışmayı açar ve öğrencilerin sorularını ve görüşlerini sorarak tartışmayı yönetir. Tartışma yöntemi önemli bir eğitim tekniğidir. Ancak özellikle etik gibi farklı görüş ve kabullerin olduğu konularda tartışmaların etkili biçimde yönetilmesi, eğitimin amacına ulaşması açısından çok önemlidir. Tartışma, bir yöneticinin başkanlığında, bir grup katılımcının belli bir konu üzerinde görüşlerini açıklamaları, birbirlerine çeşitli sorular yönelmeleri ve bunların cevaplandırılması esasına dayalı bir eğitim yaklaşımıdır. Etik eğitiminde tartışmanın amacı, öğrencilerin eskiden var olan düşüncelerini, yeni öğrendikleri ve başkalarının görüşleri ışığında yeniden değerlendirmeleri ve görüşlerini ifade etmelerinin sağlanmasıdır. Tartışmaları daha etkili yürütmek için şu türden sorular yöneltilir: Bu olayda temel etik sorunlar nelerdir? İhlal edilen etik ilkeler hangileridir? Bu olayda etkilenen taraflar kimlerdir? Bu olayda etik bir karar vermek için ne gibi seçenekler oluşturulabilir? Siz olsaydınız hangi seçeneği seçerdiniz? Nasıl davranırdınız? Kararınızı etik açıdan doğruluğunu nasıl gerekçelendirirdiniz?

i) Medya Taraması: Etik eğitiminde uygulanabilecek yöntemlerden biri de öğrencilere eğitim aldıkları alanla ilgili etik sorunları içeren medya taramaları yaptırmaktır. Öğrencilerden örneğin tıp, yargı, eğitim, mühendislik etiği ile ilgili olarak medya haberlerini taramaları ve örnek haberler toplamaları istenir. Daha sonra bu haberler sınıfta öğrencilerle birlikte tartışılarak, etik farkındalık ve etik ilkeler hakkında bilgi kazanmaları sağlanır.

j) Eğitsel oyunlar: Öğrencilerin etik konusunda öğrendiklerini pekiştirmeleri, yeniden gözden geçirmeleri ve değerlendirmeleri amacıyla çeşitli oyunlar hazırlanarak, sınıf ortamında bireysel ve grup hâlinde oynamaları sağlanabilir. Bu tür oyunlara aşağıdaki gibi örnekler verilebilir:

a. *Rulman (Atlı Karınca)*: Öğrencilerden öğrendikleri etik konuları ile ilgili kısa cevaplı bir soru hazırlamaları istenir. Daha sonra öğrenciler iki gruba ayrılır. Bir grup çember hâlinde ayakta durur. İkinci grup öğrenciler ise çember hâlinde duran arkadaşlarının tam karşısında ve birbirlerinin yüzüne bakacak biçimde durur. Karşılıklı duran öğrencilerden önce iç, sonra da dış gruptaki öğrenciler birbirlerine hazırlamış oldukları soruları sorarlar. İlk soruların cevaplanmasının ardından eğitici bir zil ya da düdük çalar ve iç gruptaki öğrenciler bir sıra sağa kayarak yandaki öğrenci ile eşleşir ve karşılıklı olarak sorularını sormaya ve cevaplamaya devam ederler. İlk eşler yeniden karşı karşıya gelince çalışma sona erer.

b. *Bilgi Kumbarası*: Öğrencilerin etik derslerinde öğrenecekleri yeni kavram, teori ve bilgilere fark etmeleri ve kaydetmeleri için motivasyon sağlayan bir tekniktir. Eğitici dersin başlangıcında bütün öğrencilere beş adet küp kâğıt dağıtır. Öğrencilerden derste yeni öğrendikleri bilgi, görüş, düşünce ve uygulamaları kâğıtlara yazarak daha önce sınıfa getirilen kumbaraya atmaları istenir. Dersin sonunda kumbarada biriken notlar eğitici tarafından tek tek okunur. Böylece hem öğrenciler için ilginç olan öğrenme kazanımları belirlenmiş ve geri bildirim sağlanmış olur.

SONUÇ

En genel anlamda etik, karar ve eylemlerinde kişilere rehberlik eden evrensel değer, ilke, kural ve standartlardır. Kamusal alanda iş gören bütün profesyoneller her türlü eylem ve kararlarında kabul edilen bu etik ilke ve standartlara uygun hareket etmekle yükümlüdür. Ancak çalışanların etik ilkelere uygun davranışlar sergileyebilmesi için öncelikle etik ilke ve standartlar konusunda haberdar edilmeleri ve farkındalık kazanmaları gerekmektedir. Bir kişi ancak karşılaştığı durumun etik bir sorun içerdiğinin bilincine varırsa etik açıdan farkındalık sahibi olabilir. Ve ancak etik farkındalık yaşanırsa, doğru ve etik kararlar verebilmek için gerekli etik duyarlılık ve davranışlar oluşabilir. Bu farkındalığın oluşmasında eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının çok önemli bir yeri vardır. Etik eğitimi bireylere icra edecekleri mesleğin bir üyesi olarak kabul edilebilen davranış standartları ve normların uygulanmasında gereksinim duyacakları bilgi, beceri ve tutumları öğrenme ve uygulama konusunda kılavuzluk eder. Bireylerin sahip oldukları etik değerler, benimsedikleri ilke ve kurallardan oluşan yargılar, kişiyi onlara uygun hareket etmeye motive eder. Bu nedenle üniversite öğrencilerinin etik eğitiminin sağlanmasında, mesleğin etik değerlerinin aşılması, alanda yaşanan etik sorunların belirlenmesi ve bu etik sorunların çözümüne yönelik etkili bir etik eğitiminin plânlanması önemlidir. Bireyler etik değerler, ilkeler ve kuralları içselleştirdikleri takdirde onlara uygun hareket etmeye içsel bir söz vererek, etik değerleri, etik olmayan değerlerden üstün tutmak ve onları koruma istek ve çabasını göstereceklerdir. Öğrencilerin daha üniversite sıralarında iyi ve doğruyu yapmaya karşı duydukları büyük motivasyon, onların kamu yararı için çalışma azim ve gayretini de artırmaktadır. Bu nedenle üniversitelerdeki etik eğitimi bilgi aktarma amaçlı olmaktan çok öğrenci merkezli, aktif öğrenme anlayışı ve yöntemleri ile sunulmalıdır. Gerçek yaşamda karşılaşılan çeşitli örnek olay incelemeleri, olayları çeşitli yönleri ile etik açıdan muhakeme edebilecekleri farklı etkinlikler, etik ikilemleri konu edinen film analizleri gibi

eğitim yaklaşımları, üniversite öğrencilerine eğitimleri sırasında mesleki uygulamalarında ne kadar büyük bir sorumluluk yüklediklerini fark etmelerinde ve karşılaştıkları etik ikilemleri çözümlayebilmelerinde büyük bir katkı sağlamaktadır. Onların etik bilgisi ile donatılması, etik farkındalıklarının geliştirilmesi, etik cesaretlerinin artırılması, etik kararlar verebilme yeterliklerinin gelişmesi, etik eylemler ve davranışlar sergilemesi için gerekli etik yetkinlikler ve bilinçli bir vicdan geliştirmelerinde etkili ve duyarlı bir etik eğitiminin rolü çok önemlidir.

KAYNAKLAR

- Aydın, İ. (2014). The effect of professional ethics course on undergraduate students' ethical knowledge, skills and attitudes (Ankara University Faculty of Educational Sciences Case). 2. International Conference on Ethics Education. 21-23 May 2014. Ankara.
- Aydın, İ. (2021a). Kamu ve özel sektörde hizmet içi eğitim. (3. Baskı). Ankara: PEGEM A Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2021b). Öğretmenlik meslek etiği. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayını.
- Aydın, İ. (2022). Akademik etik. (3. Baskı). Ankara: PEGEM A Yayıncılık.
- Başaran, İ.E. (1991). *Örgütsel davranış: İnsanın üretim gücü*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Başaran, İ.E. (1992). Yönetimde insan ilişkileri: Yönetimsel davranış. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Columbia College (December 12, 2018). Life of a Student: The Importance of Having a Hobby. <https://columbia.ca/the-importance-of-having-a-hobby/>
- Catron, B. L., & Denhardt, K.G. (1994). Ethics Education in Public Administration. In Terry L. Cooper (Ed.), Handbook of administrative ethics (pp. 49-61). New York, USA: Marcel Dekker.
- Chan, S. M. (2011). Saints and scamps: Ethics in academia. Maryland, USA: The Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc.
- Cooper, T. L., & Menzel, D. C. (2013). In Pursuit Of Ethical Competence. In Terry L. Cooper & Donald C. Menzel (Eds), Achieving Ethical Competence For Public Service Leadership (pp 3-24). Armonk: N.Y. M.E. Sharpe,
- Çağlar, S. (22/02/2023). Tasarım ölüm kalım meselesi olursa: Citicorp Center mühendislik krizi. <https://www.matematiksel.org/tasarim-olum-kalim-meselesi-olursa-citicorp-center-muhendislik-krizi/>
- Davis, M. (2001). Ethics and the university. New York, USA: Routledge.
- Demirel, Ö. (1999). Planlamadan değerlendirmeye öğretme sanatı. Ankara: PEGEM A.
- Harvard University Graduate School. (July, 2014). The children we mean to raise: The real messages adults are sending about values. <https://mcc.gse.harvard.edu/reports/children-mean-raise>
- Honor, T. (2021). Strengthening college students' confidence in their ethical reasoning ability. Journal of Leadership Education. 20(4), 124-132.
- <https://www.yargitay.gov.tr/documents/YargiEtigiIlkeleri.pdf> adresinden erişilmiştir.
- <http://etik.meb.gov.tr/www/egitimciler-icin-mesleki-etik-ilkeler/icerik/10> adresinden erişilmiştir.
- <https://staff.emu.edu.tr/mahmutkunter/documents/courses/ieng356/lecture-notes/m%C3%BChendislik-etigi-ilkeleri.pdf> adresinden erişilmiştir.

- <https://www.chegg.com/homework-help/questions-and-answers/case-study-ford-pinto-case-brief-strong-competition-ford-american-small-carmarket-volkswag-adresinden-erişilmiştir>.
- <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44194/545425> adresinden erişilmiştir.
- İpşiroğlu, Z. (1989). Düşünmeyi öğrenme ve öğretme. İstanbul: AFA Yayıncılık.
- Joubert, S. (January 9, 2020). 10 Benefits of having a college degree. <https://bachelors-completion.northeastern.edu/news/is-a-bachelors-degree-worth-it/>
- Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2005, 13 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 25785). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=8044&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Kirrane, D. E. (1990). Managing values: A systematic approach to business ethics. *Training & Development Journal*, 44(11), 53-60.
- Kuzu, O. H. (2021). Student clubs at universities: a content analysis on diversity. *Journal of Qualitative Research in Education*, 27, 52-73. doi:10.14689/enad.27.4
- Lisman, D. C. (1998). Ethics education in schools. *Encyclopedia of Applied Ethics*. San Diego: Academic Press, 139-146.
- Lukins, S. (22 October, 2023). 7 ways this university is helping students find their purpose. <https://www.topuniversities.com/student-info/choosing-university/7-ways-university-helping-students-find-their-purpose>
- Martin, M. W. & Schinzinger, M., (1996). Ethics in engineering. Third Edition. New York, USA: McGraw-Hill.
- McCormick, C. H. (1995). Ethics and school business management. *School Business Affairs*, 61(12), 37-39.
- Maxwell, B. (2018). Professional ethics education: Studies in compassionate empathy. Germany: Springer Science + Business Media, B.V.
- OECD. (2018). Social and emotional skills for student success and wellbeing: conceptual framework for the oecd study on social and emotional skills. OECD Education Working Paper, No. 173.
- Öztürk, Y.A. & Şahin, Ç. (2013). Süreç odaklı ölçme-değerlendirme yöntemlerinin uygulanmasında yaşanacak güçlüklerle ilişkin sınıf öğretmeni adaylarının görüşleri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 109-129.
- Peterson, A.& Arthur,J. (2021). Ethics and the good teacher. New York, USA: Routledge.
- Rhode, D.L. (1995). Into the valley of ethics: Professional responsibility and educational reform, *Law and Contemporary Problems*, 58 (3-4), 149.
- Rest, J. R. (1986). Moral development: Advance in theory and research. New York, USA: Praeger.
- Rossouw, G. J. (2002). Business ethics and corporate governance in the second king report: Farsighted or futile? *Koers*, 67 (4), 405-419.
- Sand, R. (Nov 25, 2021). Must Know, Good to Know and Need to Know. <https://www.knowhowjrnl.com/must-know-good-to-know-and-need-to-know>
- Sekerka, L. (2016). Ethic is a daily deal: Choosing to build moral strength as a practice. Springer International Publishing.
- Shalley, C.E., Gilson, L.L., & Blum, T.C. (2000). Matching creativity requirements and the work environment: Effects on satisfaction and intentions to leave. *Academy of Management Journal*, 43(2), 215-223.
- Silberman, M. (2005). 101 ways to make training active. San Francisco: John Wiley and Sons, Inc.
- Sternberg, R. J. (2013). Developing ethical reasoning and/or ethical decision making. <https://www.ideaedu.org/idea-notes-on-learning/developing-ethical-reasoning-and-or-ethical-decision-making/>
- Stephenson, A L. Heckert, D. A& Yerger, D. B. (2020). Examining College Student Retention: A Closer Look at Low Self-Control. *International Journal of Educational Management*, 34 (5), 953-964.
- Thiroux, J. P.& Krasemann, K. W. (2014). Ethics: Theory and practices. Edinburg: Pearson Education Limited.
- Tomlinson, H. (2004). Educational leadership: Personal growth for professional development. London: Sage Publication.
- Türegün, N. (2018). Ethical awareness, ethical decision making, and transparency: A study on Turkish CPAs in İstanbul. <https://www.intechopen.com/chapters/61095>
- de Ruyter, D. & Anders Schinkel. (2017). Ethics education at the university: from teaching an ethics module to education for the good life. *Bordón*, 69 (4), 2340-6577.
- Versan, V. (1988). Tarihsel gelişimi içinde üniversite ve yükseköğretim kavramı. In Ö. Demirel, N. Koç, (Eds). *Yükseköğretimde Değişmeler* (pp. 3-14). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Yusoof, F. (16 Ağustos, 2018). University Life: Why Students Should Embrace Campus Offer. <https://www.linkedin.com/pulse/university-life-why-students-should-embrace-campus-offer-femi-yusoof>